

В. Б. ХАРЧЕНКО

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету права та масових комунікацій
Харківського національного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

***Анотація:** У статті розглядається питання щодо змісту та сутності неправомірної вигоди, що полягає у нематеріальних активах, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав; коли такими нематеріальними активами виступають особисті немайнові права інтелектуальної власності, обґрунтовується необхідність їх віднесення до предметів злочинів, передбачених статтями 354, 364-1, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370 КК України.*

***Ключові слова:** неправомірна вигода; нематеріальні активи; право на об'єкти інтелектуальної власності; особисті немайнові права на результати творчої діяльності.*

***Аннотация:** В статье рассматриваются вопросы содержания неправомерной выгоды, заключающейся в нематериальных активах, которые обещают, предлагают, предоставляют или получают без законных на то оснований; в случае, когда такими нематериальными активами выступают личные неимущественные права интеллектуальной собственности, обосновывается необходимость отнесения их к предметам преступления, предусмотренных статьями 354, 364-1, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370 УК Украины.*

***Ключевые слова:** неправомерная выгода; нематериальные активы; право на объекты интеллектуальной собственности; личные неимущественные права на результаты творческой деятельности.*

***Annotation:** The questions of maintenance of illegal benefit, consisting in intangible assets, which promise, offer, give or get without legal on that grounds, are examined in the article; in the case when the personal unproperty intellectual ownership rights come forward such intangible assets, the necessity of taking is grounded them to the articles of crime, foreseen the articles 354, 364-1, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370 the Criminal code of Ukraine.*

***Keywords:** illegal benefit; intangible assets; right on the objects of intellectual property; personal unproperty rights on the results of creative activity.*

Одним із найважливіших сьогоденних завдань кримінального права України є забезпечення ефективної протидії корупційним проявам, у тому числі шляхом вдосконалення норм закону про кримінальну відповідальність щодо визначення змістовної складової пропонування, обіцянки, надання або одержання неправомірної вигоди. На виконання таких завдань вітчизняний законодавець ратифікував низку міжнародно-правових документів та імплементував їх положення у національне кримінальне законодавство. На думку міжнародних і вітчизняних фахівців, реалізація положень цих нормативних актів у практичній діяльності в Україні здатна істотно послабити корупційну складову в країні, поновити в нашій державі дієвість принципу верховенства права, підвищити рівень довіри громадян до діяльності представників всіх гілок влади. Незважаючи на те, що запроваджена законодавцем імплементация норм міжнародно-правових конвенцій у вітчизняне кримінальне законодавство, як свідчить судова практика, на сьогодні не привела до очікуваних результатів, новели закону про кримінальну відповідальність потребують ґрунтовних наукових досліджень, перегляду усталених в науці кримінального права поглядів та напрацювання практичних рекомендацій для правозастосовних органів. Це повною мірою стосується й внесення змін до закону України про кримінальну відповідальність стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України [1].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [8] такий усталений та звичний для правозастосовної практики нашої держави предмет злочину, як «хабар», було змінено на новий для науки кримінального права України та міжнародного кримінального права термін «неправомірна вигода», що й до цього часу є вельми дискусійним.

У зв'язку з цим, дослідження підстав кримінальної відповідальності за прийняття пропозиції, обіцянки, одержання або пропозиція чи надання

неправомірної вигоди є теоретично та практично важливим завданням. До цього часу окремі аспекти зазначеної проблеми були висвітлені у роботах П. П. Андрушка, О. Ф. Бантишева, Ю. В. Бауліна, Ю. В. Гродецького, О. О. Дудорова, В. М. Киричка, В. І. Тютюгіна, Є. О. Письменського, Є. Л. Стрельцова, М. І. Хавронюка, Ф. В. Шиманського, О. М. Юрченка та інших провідних вчених. Але незважаючи на значну кількість наукових праць, з огляду на реформування положень розділу XVII Кримінального кодексу України [5] (далі – КК), беручи до уваги відсутність комплексних досліджень складів злочинів, пов'язаних з неправомірною вигодою, а також необхідність однакового та однозначного тлумачення положень будь-якої кримінально-правової норми, набуває особливої актуальності здійснення ґрунтовного наукового дослідження змістовних аспектів цього поняття.

Неправомірна вигода як предмет злочину передбачена статтями 354, 364-1, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370 КК. Крім цього, мета отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб характеризує і злочин, передбачений ст. 365-2 КК. Таким чином, поняття «неправомірна вигода» є видовою дефініцією як для низки злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (розділ XVII КК), так і злочину, передбаченого розділом XV КК (ст. 354 КК).

Згідно примітки до ст. 364-1 КК, під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. У наведеному законодавчому визначенні характер неправомірної вигоди відображений висловом «...які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав». Наведене дозволяє науковцям стверджувати, що 1) особа без законних підстав не заплатила за майно його вартість або не заплатила частину його вартості; 2) особа повинна була сплатити зазначену вартість [3, с. 65].

Разом з тим, поняття неправомірної вигоди характеризується в законі й шляхом вказівки на перелік цінностей (благ), які є різновидами такої

вигоди [6, с. 797]. Ними є: а) грошові кошти або інше майно; б) переваги; в) пільги; г) послуги; д) нематеріальні активи. Сутність більшості з наведених видів предмету неправомірної вигоди яких-небудь питань не виникає, так як їх зміст має банкетний характер і визначається нормативно-правовими актами, що не є законом про кримінальну відповідальність. Водночас визначення дефініції «нематеріальні активи» потребує додаткового дослідження з метою недопущення неоднакового та неоднозначного тлумачення положень зазначеного кримінально-правового поняття.

Ю. В. Гродецький наголошує на тому, що нематеріальні активи – це право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності) [6, с. 798]. Водночас під правом інтелектуальної власності слід розуміти права особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений законодавством України, тобто сукупність відносин, які складаються у процесі реалізації особою особистих немайнових та виключних майнових прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності, а також встановлених законом майнових прав інтелектуальної власності на інші об'єкти права інтелектуальної власності, визначені законом. Із зазначеного випливає, що нематеріальні активи, як предмет неправомірної вигоди, можуть пропонуватися чи надаватися службовій особі або особі, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг, виключно володільцем (суб'єктом) права інтелектуальної власності, а відповідно прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди може здійснюватися виключно особою, яка не є таким суб'єктом.

Відповідно до чинного законодавства, суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким відповідно до закону або договору належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності. Таке визначення не є дефінітивною

нормою, а формулюється через зазначення окремих груп осіб (творців, авторів, виконавців, винахідників тощо) та характеристику тих прав інтелектуальної власності, які за ними закріплюються (особистих немайнових та виключних майнових). Водночас, виходячи зі змісту нормативного визначення суб'єктів права на об'єкти інтелектуальної власності, можна сформулювати таке його доктринальне визначення: суб'єкт права інтелектуальної власності – це творець (творці) об'єкту права інтелектуальної власності та інші особи, яким належать права інтелектуальної власності [7, с. 72–73].

Термін «творець» у вищевказаному визначенні за своїм змістом є аналогічним терміну «автор об'єкта права інтелектуальної власності», тобто фізична особа, творчою працею якої створюється об'єкт права інтелектуальної власності. Такий результат інтелектуальної, творчої діяльності може створити лише фізична особа. Виходячи зі специфіки об'єктів права інтелектуальної власності, визнання особи творцем (автором) зазначеного об'єкта не залежить від обсягу її дієздатності.

Стосовно класифікації суб'єктів права інтелектуальної власності, можна зазначити, що з практичної точки зору всіх суб'єктів можна поділити на дві групи – первинних та вторинних. До першої групи належать суб'єкти, які набули такого права в результаті створення об'єкта права інтелектуальної власності або державної реєстрації прав на нього. До цієї групи слід у першу чергу віднести автора (творця), оскільки саме його інтелектуальний, творчий потенціал є тим джерелом, з якого утворюється переважна більшість об'єктів права інтелектуальної власності. Тому саме за автором (творцем) законодавець закріплює і визнає, за загальним правилом, весь обсяг особистих немайнових та виключних майнових прав інтелектуальної власності, що складають зміст права інтелектуальної власності. Друга група суб'єктів – це вторинні суб'єкти права інтелектуальної власності, які особисто та самостійно нічого не створюють, але на підставі закону або

договору набувають у встановленому порядку виключних майнових прав інтелектуальної власності і, відповідно, правомочності щодо таких об'єктів.

Найбільш повне уявлення про суб'єктів права інтелектуальної власності можна отримати на підставі класифікації інститутів права інтелектуальної власності. За цією класифікацією до суб'єктів права інтелектуальної власності належать: а) суб'єкти права інтелектуальної власності на об'єкти авторського права і суміжних прав, б) суб'єкти права інтелектуальної власності на результати науково-технічної творчості; в) суб'єкти права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації, г) суб'єкти права інтелектуальної власності, яким гарантується захист від недобросовісної конкуренції [11, с. 112].

Залежно від предмета правового врегулювання, право інтелектуальної власності поділяється на відносини, що вимагають наявності творчого характеру під час створення предмета наведених відносин (творчі), та такі, що не вимагають наявності такого характеру (нетворчі). До першої групи слід віднести право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (авторське право), на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організацій мовлення (суміжні права), на наукове відкриття, на винахід, корисну модель, промисловий зразок, на компонування інтегральної мікросхеми, на раціоналізаторську пропозицію, на сорт рослин, породу тварин, а також всі інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній областях. У другій групі відносин права інтелектуальної власності, що не потребують творчої складової, а відповідно і права авторства, предметом виступають комерційне найменування, торговельна марка, географічне зазначення (засоби індивідуалізації товарів, робіт, послуг та фізичних чи юридичних осіб – учасників господарського обігу)¹, комерційна таємниця, захист від недобросовісної конкуренції.

¹ Засоби індивідуалізації товарів, робіт, послуг та фізичних чи юридичних осіб-учасників господарського обігу (далі – засоби індивідуалізації) – це група об'єктів права

Також слід враховувати, що за відносинами права інтелектуальної власності завжди стоять не реальні матеріальні цінності, а нематеріальні предмети матеріального світу, втілені як правило в речові об'єкти. Отже, основна частина прав інтелектуальної власності являє собою саме матеріальні суспільні відносини, предметом яких виступають певні неречові утворення (твір, виконання, винахід тощо), які знайшли своє відображення в речах матеріального світу. Чинний Цивільний кодекс України [13] (далі – ЦК) безпосередньо зазначає, що право інтелектуальної власності та право власності на річ, в якій воно втілено, не залежать одне від одного. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ, і навпаки (ст. 419 ЦК). Водночас, визначаючи сутність права інтелектуальної власності, ч. 2 ст. 418 ЦК зазначає, що воно являє собою особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається законодавством України.

Під особистими немайновими правами розуміють різновид цивільних прав, які виникають із приводу нематеріальних благ, є невід'ємними від особи та не мають економічного змісту. Під виключними майновими правами розуміють суб'єктивні права, які пов'язані з використанням об'єктів права інтелектуальної власності, а також із тими матеріальними (майновими) вимогами, які виникають між учасниками правовідносин із приводу використання об'єктів права інтелектуальної власності (наприклад, право авторів та винахідників на отримання економічної вигоди за дозвіл на використання твору або винаходу).

інтелектуальної власності, зокрема: комерційне найменування, торговельна марка, географічне зазначення, що використовуються для того, аби відрізнити один товар, послугу або учасника господарського обігу від іншого. Засоби індивідуалізації є матеріальним вираженням таких нематеріальних активів фізичних та юридичних осіб-учасників господарського обігу, як гудвіл, ділова репутація, лояльність споживачів тощо. Засоби індивідуалізації є ключовим активом інтелектуальної власності фізичних та юридичних осіб, діяльність яких заснована на активній маркетинговій стратегії.

Така класифікація прав, що становлять зміст права на об'єкти інтелектуальної власності, незважаючи на деяку умовність, закладену в основі її критеріїв, має велике практичне значення. Закон ґрунтується на тому, що за загальним правилом особисті немайнові права можуть належати лише безпосередньо творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. Вони є невідчужуваними від особи творця та як правило не можуть передаватися іншим особам. У той же час у інших осіб, перш за все спадкоємців, виникає право на охорону немайнових прав померлого творця, які діють безстроково. Виключні майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності можуть переходити до інших осіб у спосіб, передбачений договором або законом.

Слід зазначити, що чинний ЦК має загальний відсильний характер. Це виявляється у тому, що законодавець у розкритті змісту особистих немайнових прав та майнових прав на окремі об'єкти права інтелектуальної власності відсилає до інших норм цивільного законодавства України, інших законів та міжнародних нормативно-правових актів, які містять норми щодо правової охорони відповідних об'єктів права інтелектуальної власності. Так, загальний зміст особистих немайнових та виключних майнових прав інтелектуальної власності розкривається у статтях 423 та 424 ЦК. Зміст зазначених прав щодо конкретних об'єктів права інтелектуальної власності розкривається у відповідних положеннях загального цивільного законодавства та спеціальному законодавстві – законах України, які регулюють суспільні відносини щодо правової охорони окремих об'єктів права інтелектуальної власності (наприклад, Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про авторське право і суміжні права», «Про захист економічної конкуренції» тощо).

Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року [2], у ст. 27 визначила, що будь-яка особа має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, користуватись об'єктами мистецтва та брати участь у науковому прогресі, користуватися всіма його благами, а також на охорону моральних та матеріальних інтересів,

що виникають із будь-якого наукового, літературного або художнього твору, автором яких він є. Водночас закон не дає легального визначення особистих немайнових прав, але на підставі змісту положень чинного цивільного законодавства України можна дійти висновку, що особисті немайнові права – це права, що не мають економічного змісту, які належать творцеві (автору) незалежно від його майнових прав і зберігаються за ним у разі передання майнових прав інтелектуальної власності, зокрема права на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У науковій літературі особисті немайнові права ще називають моральними правами [12, с. 362–364].

З проведеного аналізу начебто безапеляційно випливає, що нематеріальними активами як предметом неправомірної вигоди можуть виступати тільки виключні майнові права інтелектуальної власності, так як особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності, не залежать від майнових прав інтелектуальної власності та не можуть відчужуватися (передаватися) за винятками, встановленими законом (частини 3 та 4 ст. 423 ЦК). Зазначене випливає і з обґрунтованої, на нашу думку, позиції, що неправомірна вигода, як свого часу і хабар, завжди повинна мати матеріальний характер і не може полягати у вчиненні дій, позбавлених цієї ознаки [4, с. 490–491].

Водночас, відповідно до ч. 1 ст. 423 ЦК, особистими немайновими правами інтелектуальної власності є в першу чергу право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності. З урахуванням вищезазначеного, необхідно звернути увагу на дві обставини. По-перше, обмеження (заборона) на відчужування (передавання) особистих немайнових прав інтелектуальної власності, передбачене ч. 4 ст. 423 ЦК, стосується виключно правомірних дій, тобто таких, що здійснюються відповідно до вимог чинного законодавства України. Водночас обов'язковою ознакою неправомірної вигоди, як було зазначено вище, є те, що її пропонують, обіцяють, надають або одержують «...без законних на те підстав». Тобто неправомірне

відчужування (передавання) особистих немайнових прав інтелектуальної власності як раз і вказує на незаконний, злочинний характер такої поведінки.

По-друге, відсутність економічного змісту особистих немайнових прав інтелектуальної власності не є підставою для твердження про їх нематеріальний характер. Так, відповідно до п. 10 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 [10], підтвердженням вагомим особистого внеску здобувача у забезпечення розвитку галузі науки, з якої підготовлено дисертацію, може бути наявність патенту на винахід або диплома на наукове відкриття. Пункт 12 наведеної постанови також зазначає, що до опублікованих праць, які відображають основні наукові результати дисертації з відповідної галузі науки, належать: 1) монографії; 2) статті у наукових, зокрема електронних, фахових виданнях України; 3) статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напрямку, з якого підготовлено дисертацію. Водночас, підпункт 3 п. 4 наказу Міністерства освіти і науки України від 26 вересня 2005 року № 557 [9] передбачає встановлення доплати працівникам за науковий ступінь для доктора наук – у граничному розмірі 25 % посадового окладу (ставки заробітної плати), а кандидата наук – 15 %. Разом з тим, виявлення текстових запозичень, використання ідей, наукових результатів і матеріалів інших авторів обумовлює зняття дисертації з розгляду незалежно від стадії проходження без права її повторного захисту. Вимоги щодо не менш як десяти праць, опублікованих після захисту докторської дисертації у фахових наукових виданнях України чи провідних наукових виданнях інших держав, як умови присвоєння вченого звання професора та встановлення відповідної доплати, містяться й у п. 9 Порядку присвоєння вченого звання професора і доцента, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2008 року № 1149.

Отже право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) як особисте немайнове право інтелектуальної власності,

хоча і не має економічного змісту та визнається за цивільним законодавством України немайновим правом, безумовно має матеріальний характер і у разі пропонування, обіцянки чи його передачі (надання) або одержання без законних на те підстав (коли творцем відповідного об'єкту права інтелектуальної власності є інша особа, ніж зазначено) виступає видом неправомірної вигоди та може утворювати склад відповідного злочину. Інакше кажучи, до нематеріальних активів як предмету неправомірної вигоди слід відносити як виключні майнові, так і особисті немайнові права на об'єкти інтелектуальної власності через їх здатність до отримання матеріальної вигоди (переваг) не тільки від реалізації майнових прав, а й права автора, виконавця, винахідника та інших осіб на визнання їх творцем відповідного результату інтелектуальної діяльності (права авторства).

Ще раз слід звернути увагу на нашу точку зору, що особисті немайнові права інтелектуальної власності відносяться до нематеріальних активів як різновиду неправомірної вигоди саме через їх майновий характер. При цьому слід цілковито підтримати думку тих науковців, які наголошують, що послуги, пільги та привілеї нематеріального характеру не можуть визнаватися предметом неправомірної вигоди.

Використані джерела:

1. План дій з лібералізації візового режиму [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/file/text/16/f401732n5.pdf> (28.04.2014).

2. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї від 10 груд. 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.

3. Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Х. : Право, 2013. – 424 с.

4. Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. М. Анісімов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов [та ін.] ; за ред.

В. В. Сташиса, В. Я. Тація ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – 4-те вид., перероб. і допов. – Х. : Право, 2010. – 606 с.

5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (28.04.2014).

6. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013, Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.

7. Право інтелектуальної власності : Академічний курс : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський ; за ред. О. П. Орлюка, О. Д. Святоцького ; Акад. правових наук ; НДІ інтелектуальної власності. – К. : Ін Юре, 2007. – 696 с.

8. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України [Електронний ресурс] : Закон України від 18 квіт. 2013 р. № 222-VII // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/222-18> (28.04.2014).

9. Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 26 верес. 2005 р. № 557 // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05> (28.04.2014).

10. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 24 лин. 2013 р. № 567 // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF> (28.04.2014).

11. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні : монографія / В. Б. Харченко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 479 с.

12. Цивільне право : навч. посіб. / О. А. Підпригора, Д. В. Боброва, Л. К. Воронова, А. С. Довгерт, Н. С. Кузнецова ; за ред. О. А. Підпригори, Д. В. Бобрової. – К. : Вентурі, 1996. – 480 с.

13. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV // Верховна Рада України : [офіц. веб-сайт]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (28.04.2014).